

**SHARQ MUTAFAKKIRLARI SABOQLARI ORQALI O'QUVCHILARNING
O'ZBEK XALQ NAQQOSHCHILIGIDA MA'NAViy-AXLOQIY
MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH**

Suyunov Navro'z alisher o'g'li

Shahrisabz davlat pedagogika instituti. O'zbekiston

O'qituvchi.

ANNOTATSIYA

Respublikamizda uzluksiz ta'lim tizimining barcha bosqichlariga, shu jumladan uning Maktab va maktab ta'limbosqichiga e'tibor kun sayin ortib bormoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyevning 2016-yil 29-dekabrda gi "2017-2021-yillarda Maktab va maktab ta'limtizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi PQ-2707-sonli qarori ijrosini ta'minlashda bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash muhim vazifa etib belgilandi. Zero, ta'kidlab o'tganimizdek, uzluksiz ta'lim bosqichlarining samarali ishlashi sezilarli darajasida maktab ta'limning sifati bog'liq, bu davrda o'quvchining dunyoqarashi, tasavvurlari rivojlanib boradi va eng muhimi shaxs sifatida shakllanishiga zarur poydevor qo'yiladi. Ushbu magistrlik dissertatsiyasida bolalarni tasviriy faoliyatga o'rgatishda naqsh san'atini rivojlantirish yo'llari tadqiq etiladi.

ANNOTATION

Attention to all stages of the system of continuing education in the country, including its pre-school education, is growing day by day. President of the Republic of Uzbekistan Sh. It is important to radically improve the level of preparation of children for school education in the implementation of the Resolution of Mirziyoyev dated December 29, 2016 No PQ-2707 "On measures to further improve the system of preschool education in 2017-2021" defined as a task. As we have already mentioned, the effective functioning of the stages of continuing education depends to a large extent on the quality of preschool education, during which the child's outlook and imagination develop and, most importantly, the necessary foundation is laid for his formation as a person. This master's dissertation explores ways to develop spatial imagination in teaching children visual arts.

АННОТАЦИЯ

С каждым днем возрастает внимание ко всем этапам системы непрерывного образования в стране, в том числе к его дошкольному образованию. Президент Республики Узбекистан Ш. Важно кардинально повысить уровень подготовки детей к школьному обучению в рамках реализации Постановления Мирзиёева от 29 декабря 2016 года № ПП-2707 «О мерах по дальнейшему совершенствованию системы дошкольного образования в 2017-2021 годах», определяемом как задача. В этой магистерской диссертации исследуются способы развития

пространственного воображения при обучении детей изобразительному искусству.

Rasm chizish bolani fikrlashga undaydi, qobiliyatlarini rivojlantiradi, vizual xotirani kuchaytiradi. Albatta, maktab yoshda bo'lgan bolaga rasm chizishni o'rgatish oson emas, lekin u qadar qiyin vazifani ham shunchalik qo'rqinchli va imkonsiz ko'rinmasligi uchun oddiy bosqichlarga bo'lish mumkin.

Maktab va maktab ta'lim muassasasida tasviriy faoliyat bo'yicha ishlarni rejalashtirishda asosiy prinsip, bu tasviriy faoliyatni ta'lim tarbiyaviy ishning eng muhim bo'limlaridan biri sifatida qarash hisoblanadi. Tasviriy faoliyat bo'yicha ishni ma'lum bir vaqtga rejalashtirishda, shu davrda faoliyatning boshqa turlari bo'yicha amalga oshiriladigan ta'lim-tarbiyaviy ishlarni ham nazarda tutmoq lozim. Tasviriy faoliyat bo'yicha mashg'ulotlarni rejalashtirishda, albatta tasviriy faoliyat mashg'ulotlari o'rtasida o'zaro bog'liqlikni ham hisobga olmoq zarurdir. Tasviriy faoliyatning har bir turi o'ziga xos vazifalarni hal etadi, ammo qanday bo'lsa-da, ularni bir yo'nalish, maqsad bo'yicha birlashadilar.

Tasviriy faoliyat turlari — rasm chizish, loy bilan ishlash, applikasiya o'ziga xos tasviriy texnikaga egadir. Tasviriy faoliyat bo'yicha ishni rejalashtirishda o'qituvchi, albatta har bir turdagi mashg'ulotlar soniga qat'iy rioya qilishi lozim. Tasviriy faoliyat bo'yicha mashg'ulotlarni rejalashtirish, yuqoridagilardan tashqari, mashg'ulot qanday materiallar bilan o'tkazilsa, maqsadga muvofiq bo'lishini ham o'qituvchi nazarda tutmog'i lozim. Masalan, loy bilan ishlashda — loy yoki plastilin, rasm chizishda — guash, rangli qalam, ko'mir tayoqchasi va hokazo. Shuningdek, o'qituvchi mashg'ulotning dastur mazmunini tanlashda, bolalarga qanday predmetlarni chizdirish haqida emas, balki shu predmetni chizdirish yoki loydan yasattirish orqali qanday bilim va ko'nikma berish yoki o'rgatish haqida ko'proq o'ylashi lozim. Ixtiyoriy mashg'ulotlarni rejalashtirishda esa o'qituvchi bolalarning mustaqilligini, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam berishi o'rgatish usullari to'g'risida o'ylab olishi kerakdir.

1. Tasviriy faoliyatga ta'lim-tarbiya ishining muhim bo'lagi, deb qarash ham da rasm chizish, loy bilan ishlash, applikasiya mashg'ulotlarini rejalashtirishda dasturning barcha bo'limlari o'rtasidagi o'zaro aloqa, bog'lanishni doimo diqqat-e'tiborda tutish lozim. Ya'ni tevarak-atrof bilan tanishtirish, musiqa mashg'ulotlari va hokazo. Bular tasviriy faoliyat uchun qiziqarli hodisalar va voqealarni tanlashga yordam beradi.

2. Tasviriy faoliyatning barcha turlari tevarak-atrof, hayotni obrazlarda tasvirlaydi, ammo har biri o'ziga xos xususiyatga ega ekanligini hisobga olmoq zarur. Ya'ni rasm chizish — predmet va voqealarni rangda tekis yuzada tasvirlaydi, loy hajmlarda, applikasiya — rangda, siluet ravishda. Shuningdek, har biri o'ziga xos

tasvir texnikasiga ega: rasm chizish chiziqli grafik ravishda, rangtasvir usulida, loy plastik ravishda, girih naqsh kompozitsiyalarini chuqur urganish va tuzish.¹

3. Dasturda tasviriy faoliyat turlari oldiga qo'yilgan vazifalardan biri ularning o'zaro aloqada ekanligidir. Masalan, bolalar rang bilan rasm chizish bilan bir vaqtda, applikasiya bilan ham tanishib boradilar.²

4. Tasviriy faoliyati turlari o'rtasidagi bog'lanish o'qituvchiga rasm chizish, loy, applikasiya bo'yicha vazifalarni aniqlashga yordam beradi. Masalan, kichik guruhga doiraviy shakllarni o'rgatishda, oldin tayyor doira shakllarini applikasiyada bergan ma'qul, so'ng esa rasm chizish mashg'ulotlarida bergan ma'qul.

5. Tasviriy faoliyat turlari o'rtasidagi bog'lanish ma'lum bir mavzudagi mashg'ulotlar asosida ham bo'lishi mumkin. Masalan, rus xalq ertagi «Bo'g'irsoq»ni bolalar ham chizishi, ham applikasiya, ham loydan yasashi mumkin. Bu turdagi takrorlanish bolalarning mavzuga nisbatan qiziqishlarini pasaytirmaydi, chunki har bir faoliyat turi jarayonida bolalar ertak qahramonlarining xilma-xil tasvirining yangi usul va yo'llari bilan tanishadilar.

6. Tasviriy faoliyat mashg'ulotlarini to'g'ri rejalashtirishda, mashg'ulotlar o'rtasida ularning dastur vazifalari, mavzular o'rtasida bog'lanish vujudga keladiki, buning natijasida bolalarning yangi malaka va ko'nikmalarini va bilimlarni egallashlarida ma'lum ketma-ketlik va bog'lanish vujudga keladi. Rangtasvirda ishlash tarixiy usullarini chuqur egallash orqali mashg'ulotning mohiyatini tushunadi.

7. Shuningdek, tasviriy faoliyati bo'yicha ishni rejalashtirishda faqatgina ularning turlari o'rtasidagi ketma-ketlikni nazarda tutmay, balki har bir turdagi mashg'ulotlar o'rtasida ham bog'lanish o'rnatish va ularni diqqatda tutish lozim. Masalan, predmetli rasm chizish loy ishlaridan keyin mazmunli ishlarni rejalashtirish lozim. Tasviriy faoliyat bo'yicha ishni rejalashtirishda o'qituvchi bolalar bilan ishlashda foydalanadigan metod va usullariga ham ahamiyat bermog'imiz lozim. Bular ko'rsatmali va og'zaki metod hisoblanadi. Ko'rsatmali va og'zaki metod o'zaro birgalikda olib borilishi lozim. Demak, o'qituvchi tasviriy faoliyat bo'yicha ishlarni rejalashtirishga juda katta ahamiyat bermog'i lozim ekan. O'qituvchi ishni rejalashtirishga qanday ahamiyat bergan bo'lsa, ishni hisobga olishga ham shunday e'tibor bermog'i lozim bo'ladi. Chunki bu narsa — o'qituvchiga tasviriy faoliyatga o'rgatish bo'yicha dastur vazifalari talablari qanday bajarilganligini aniqlashga va mashg'ulotlarning sifatli chiqishi uchun qanday tayyorgarlik ishlarini ko'proq olib borish lozimligi hamda o'rgatishlarning yangi xilma-xil metod va usullari ustida ko'proq ishlash lozimligini aniqlab olishga va keyinchalik ulardan bolalar bilan ishlashda foydalanish uchun yangi-yangi imkoniyat yaratib beradi.

¹ Alisher o'g, S. N. Z. (2023). GIRIH NAQSH KOMPOZITSIYALARI TUZISH. *Journal of new century innovations*, 20(2), 162-166.

² Alisher o'g, S. N. Z. (2022). BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARINING RANGTASVIR FANI BO'YICHA KASBIY MAHORATINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI. *World scientific research journal*, 2(1), 82-87.

Tasviriy faoliyat bo'yicha bolalar ishini tahlil qilish ikki shaklda olib borilishi mumkin.

1) Matn shaklida: har kungi hisobot va alohida bolalarni kuzatish bo'yicha olib borilgan kuzatishlar matni.

2) Ko'rgazmali: Bolalar ishlarini saqlash, tasviriy faoliyat bo'yicha bolalar ishlarini saqlash o'qituvchiga guruhdagi u yoki bu bolaga tasviriy malaka va ko'nikmalarni egalladimi, yo'qmi, tevarak-atrof go'zalligini, rang va shaklni ko'rishga o'rgandimi, yo'qmi? Shu masalalarni hal etishga yordam beradi. Har bir o'quvchining ishi belgilangan bo'lishi lozim. Bola chizgan yoki yopishtirgan ishining orqa tomonida uning ismi-familiyasi, mashg'ulot o'tkazilgan sanani ham yozish kerak. Bolalarning chizgan ishlarini alohida papkalarga solish yoki ularni albom holiga keltirib qo'yish mumkin. Eng qulayi ishlarni tikib qo'yish, ya'ni hamma mashg'ulotlarni yig'ib, o'rtasidan uzun tasmasimon qog'oz bilan bog'lab qo'yishdir. Bu tasmaning kengligiga, bolalarning yoshi, mashg'ulot nomi, familiyasi, o'qituvchining o'tkazgan sanasi sig'ishi lozim. Shunga qarab, bolalarning loy ishlarini (har bir o'quvchining 3 ta ishi 1 yil saqlanishi lozim) saqlashda ham o'quv yilining boshi, o'rtasi va oxiri bo'yicha ajratish maqsadga muvofiqdir. Bu esa bolalarning malaka va bilimni tahlil qilishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi yangi tahrirdagi qonuni.O'RQ-637-son. // www.lex.uz

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 29-dekabrda "2017-2021-yillarda Maktab va maktab ta'limtizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi PQ-2707-sonli qarori. // www.lex.uz

3. O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2017-2021 yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakat strategiyasi. 7-yanvar 2017-yil.

4. O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev "Maktab va maktab ta'limtizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida". 2017-yil 30-sentyabr, №5198 sonli farmoni.// www.lex.uz